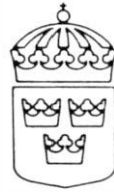

Motion till riksdagen

1988/89:Ju624

av Rolf Dahlberg m.fl. (m)

Snatteri

Mot.
1988/89
Ju624—629

Snatteri — en verksamhet med miljardomsättning

År 1980 anmäldes ca 35 000 snatterier, år 1987 drygt 58 000. Det är svårt att uppskatta det totala värdet av de varor som årligen snattas. År 1987 var omsättningen i handeln ca 220 miljarder kronor. Det totala svinnets uppskattas av handelns företrädare till ca tre procent, varav minst en procent, d.v.s. 2,2 miljarder, anses vara hänförligt till snatteri. I vissa varuhus i Stockholm uppgår svinnet till flera tiotusentals kronor per dag. Allmänt gäller att såväl butikens läge som sortiment spelar stor roll för svinnets omfattning.

Handelns organisationer bedriver sedan några år s.k. närkampskampanjer. Avsikten är att effektivisera detaljhandelns åtgärder för att minska stölderna och att lokalt bilda samarbetsgrupper med representanter för skola, polis, sociala myndigheter, hem- och skolaföreningar, handel och fackliga organisationer m.m. Grupperna skall ta initiativ till olika aktiviteter som syftar till att minska antalet snatterier. Det är ännu för tidigt att yttra sig om den långsiktiga verkan av närkampskampanjer. Troligt är dock att sådana projekt kan ge gott resultat.

Många butiksägare är emellertid mycket oroade över utvecklingen. Det har förekommit att affärsinnehavare utkrävt s.k. snatteriaavgift, d.v.s. ford-
rat viss ersättning av den som tillgripit en vara. Detta är ett begripligt men beklagligt tecken på sviktande tilltro till statens förmåga att skydda medborgare och företag mot brott.

Under alla förhållanden är det ytterst konsumenterna som förlorar på snatterierna. Affärsinnehavarna tvingas ju kompensera sig för stulen egendom och höjer priserna på varorna.

Ofta straffritt att snatta

Snatteri kan beskrivas som ett mindre allvarligt fall av stöld. Enligt brottsbalken kan snatteri leda till böter eller fängelse i högst sex månader. Oftast är det värdet av den stulna egendomen som bestämmer om brottet skall anses som stöld eller snatteri. Enligt riksåklagarens rekommendationer går för närvarande värdegränsen vid 600 kronor.

Det är emellertid inte troligt att en snattare som upptäcks och polisanmäls får något straff. En polisman har nämligen rätt att lämna s.k. rapport-
eftergift och nöja sig med ett påpekande till den felande. Detta kan ske om

det enligt polismannen är uppenbart att endast böter skulle komma att utdömas och brottet verkar obetydligt.

I praktiken sker ofta rapporteftergift om det snattade föremålet är värt mindre än 50 kronor. Om polismannen nöjer sig med en erinran till snattaren sker inte någon registrering av brottet. Om snattaren konsekvent begår nya stölder på annan plats och begränsar sig till varor värda mindre än 50 kronor finns goda möjligheter för honom att helt straffritt begå brott vid upprepade tillfällen, eftersom han grips av olika poliser.

Det är inte säkert att något straff följer även om polisrapport upprättas och överlämnas till åklagare. En åklagare har nämligen enligt rättegångsbalken rätt att meddela åtalsunderlåtelse. Detta kan bl.a. ske under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts och det kan antas att brottet bara kan leda till böter. Allmänt uttryckt gäller att åtal bör underlätas om åklagaren finner att brottet vid en samlad bedömning kan anses ha ringa straffvärde. Det tillgripnas värde har betydelse vid den bedömningen. Ju lägre värdet är desto starkare skäl för åtalsunderlåtelse.

Majoriteten av de personer som trots allt straffas för snatteri åläggs böter. Detta sker antingen genom att åklagaren utfärdar s.k. strafföreläggande eller genom dom i domstol. Det stora flertalet bötesstraff utfärdas i form av strafföreläggande.

Snatteri – ett steg i "brottskarriären"

Det finns tecken som tyder på att ungdomar i ökad utsträckning gör sig skyldiga till snatterier. Under perioden 1982–1984 ökade antalet 15–17-åringar som lagfördes för snatterier med 40 procent. Omkring hälften av ungdomarna beviljades åtalsunderlåtelse med stöd av lagen om unga lagöverträdare. Normalt föregås åtalsunderlåtelsen då av socialutredning och kontakt med åklagare.

Goda möjligheter finns således för ungdomar att utan påtaglig reaktion från samhällets sida grundlägga ett brottsligt beteende. Mycket talar för att denna erfarenhet påverkar många ungdomars syn på allvarligare brottslighet. Nära hälften av alla brottsbalksbrott består av olika former av stöld. Drygt hälften av gärningsmännen vid inbrott – utom bostadsinbrott – är 20 år eller yngre. Det är oftast yngre personer som förövar biltillgrepp. Genomsnittsåldern är cirka 18 år; nästan 1/3 av alla misstänkta är 15 eller 16 år.

Snatteri får inte accepteras

Det är allvarligt om ungdomar får uppfattningen att vissa former av stöld är acceptabelt. Samtidigt måste konstateras att snatteri förekommer i alla ålderskategorier. Det finns butiker som i stor utsträckning gripit pensionärer – ofta stamkunder – för snatteri.

Det finns undersökningar som visar att allmänheten har en bristande kunskap om att snatteri är brottsligt. Stöldundersökningen Stöld i butik (SOU 1982:39) redovisade en undersökning av SCB gällande synen på snat-

teri. På frågan "Tror du det är straffbart att snatta en vara som kostar mindre än 20 kronor?" svarade endast ca 40 procent att de var medvetna om att gärningen var straffbar. Beloppet 20 kronor sammanhänger med att denna summa vid tiden för undersökningen var bestämd som gräns för rapporteftergift.

Motsvarande attityd till snatteri framgår av en enkät som genomförts bland drygt 200 elever på mellan- och högstadiet. Det förefaller som om snatteri betraktas som socialt acceptabelt bland jämnåriga i senare delen av högstadiet. Det tycks rentav förhålla sig så att snatteri är en umgängesform, något man talar om och diskuterar elever emellan. En annan slutsats i undersökningen är att ju äldre en elev är desto sannolikare är det att han har egen erfarenhet av snatteri.

Det finns även mycket som talar för att det existerar en grupp professionella butikstjuvar som svarar för en stor del av stöldsvinnnet.

Riksdag och regering måste på olika sätt klart deklarerat att snatteri är en form av stöld som i likhet med andra stöldbrott inte kan godtas. För att budskapet skall nå fram krävs bl.a. lagändringar vad gäller påföljder, skiftande åtgärder från olika myndigheter och en aktiv opinionsförmedling i familj och skola. Slutligen måste även handeln på olika sätt försvåras för utsättningarna för snatteri.

Snabba och konsekventa straff för snattare

Stöldutredningen "Stöld i butik" föreslog bl.a. att det skulle införas ett system med ordningsföreläggande vid snatteri, d.v.s. det skulle ske en överflyttning av besluten från åklagarna till polisen. I ett stort antal fall borde ett ordningsföreläggande kunna utfärdas och godkännas i omedelbar anslutning till brottet. Ordningsföreläggande skulle användas vid okomplicerade, erkända snatteribrott som lämpade sig för en förenklad hantering. Om snatteriet skilde sig från normalfallet, exempelvis genom att en särskilt raffinerad metod använts eller om värdet av det stulna överskred 200 kronor, skulle ärendet på sedvanligt sätt handläggas av åklagaren. Ordningsbot skulle utfärdas i form av dagsböter som borde stå i proportion till det stulnas värde.

Vi anser att det system utredningen föreslog i princip är bra. Det kan visserligen hävdas att införande av ordningsbot kan ge intryck av att snatteri av lagstiftaren ses som ett "bagatellbrott". Detta är givetvis en nackdel. Mot detta skall dock ställas att det har ett särskilt värde om straffet för ett brott kommer snabbt.

Ett system med ordningsbot skulle uppfylla det kravet. I och med att endast erkända brott skulle föranleda ordningsbot bör rimliga rättssäkerhetskrav vara tillgodosedda.

Utredningen föreslog också att polismän skulle ha kvar sin rätt att meddela rapporteftergift. I denna fråga har vi en avvikande uppfattning. Det är tänkbart att systemet med rapporteftergift bör finnas kvar, men i så fall måste tillämpningsområdet minskas drastiskt. Vi menar att om statsmakterna anser att vissa handlingar inte skall föranleda någon påföljd skall de inte heller vara kriminaliserade. När det gäller snatteri skall enligt vår mening

rapporteftergift kunna ske endast undantagsvis. Skall vi hejda ökningen av snatteribrotten måste de konsekvent bestraffas. Allmänheten måste veta att på snatteri följer straff.

Mot. 1988/89
Ju624

Minskat utrymme för åtalsunderlåtelse

Det är vidare nödvändigt att skärpa reglerna vad gäller åtalsunderlåtelse. Socialdemokraterna har i riksdagen så sent som 1984 genomdrivit lagändringar som väsentligt utvidgade området för åtalsunderlåtelse. Nu måste en ändring ske. Utgångspunkten skall vara att brott alltid skall följas av en reaktion från det allmännas sida.

Det finns också anledning att överväga gränsen mellan snatteri och stöld som i normalfall för närvarande är 600 kronor. Med en lägre värdegräns blir påföljden hårdare för den som stjälar varor för högre belopp eftersom brottet då rubriceras som stöld. En sådan ändring skulle öka respekten för normen att samhället inte tolererar stöld.

Som ovan anförts finns en oroande tendens att ungdomar i ökad utsträckning gör sig skyldiga till snatteri. När det gäller ungdomar under 15 år är något straff inte aktuellt. Det är då av största betydelse att det sker en kontakt mellan polis och sociala myndigheter och den unges föräldrar. De sociala myndigheterna måste i ökad utsträckning — i förening med föräldrarna — inskräpa hos ungdomar som gjort sig skyldiga till snatteri att det är fråga om ett brott och att beteendet inte kan accepteras.

Fler poliser behövs

Givetvis är det önskvärt att handeln fortsätter sina ansträngningar att minska snatterierna. Det är ju välkänt att förändrad varuexponering och olika kontrollåtgärder kan minska antalet snatterier. Det är också viktigt att butikägare polisanmäler snattare så att den som gjort sig skyldig till brottet erhåller den påföljd som lagen föreskriver.

Det kommer att bli nödvändigt att förstärka polisresurserna för att få bukt med den omfattande brottsligheten, inte minst snatterierna. Det är inte ovanligt att butiker underlåter att polisanmäla snattare därför att "det är meningslöst, inget händer ändå". En orsak till denna inställning är att polisens resurser i dag är så ansträngda att man är tvungen att prioritera insatserna. Det är från polisens synpunkt ett rimligt agerande och det är också i och för sig begripligt att snatterier sätts efter andra allvarigare brott på åtgärdslistan. Men sådana förhållanden bör inte råda i ett rättssamhälle.

Vi har i annat sammanhang krävt att det 1989/90 skall anställas 600 nya administrativa befattningshavare i polisväsendet utöver de 600 aspiranter som regeringen har föreslagit skall utbildas. Med fler administrativa tjänster kan fler poliser frigöras för rent polisarbete. Som bl.a. rikspolisstyrelsen framhållit räcker nuvarande polisresurser inte till och förstärkningar är därför nödvändiga. Det är också angeläget att fler kvarterspolistjänster inrättas. En kvarterspolis kan på ett utmärkt sätt lära känna människorna i trakten och han kan vara en effektiv normförmedlare till ungdomar. Han

kan också upptäcka och på ett tidigt stadium ingripa mot ungdomsgång som visar tecken på brottsligt beteende.

Mot. 1988/89
Ju624

Handelns ansvar

Det finns undersökningar som tyder på att bl.a. många butiksstölder begås av människor som normalt sett inte anses särskilt brottsbenägna. Brottet är ett resultat av ett tillfälligt beslut i en viss situation. Detta skulle betyda att brottsligheten skulle kunna minskas genom att de praktiska möjligheterna att utföra brotten begränsades samtidigt som upptäcktsrisken ökades.

Såsom berördes ovan är inte allt svinn inom handeln att hänföra till snatterier utförda av kunder. Det är mycket svårt att uppskatta denna typ av brottslighet i siffror. Klart står dock att en icke ringa del av svinnet beror på stölder av personal eller stölder av personer som inte utgör ordinarie personal, t.ex. leverantörer. När det gäller denna typ av svinn är orsaken oftast bristande kontroll från ledningens sida eller ett mer eller mindre medvetet tillåtande av ett visst svinn.

För vissa butiker är svinnet i samband med leveranser av varor mycket stort. Det finns butiker som inte har någon regelbunden kontroll av att varorna anlånt eller som brister vad gäller tillsyn av varor som är uppställda exempelvis på lastkajer utanför butikerna.

Svinnet borde kunna nedbringas om man inom handeln skapade bättre ordning i butikerna och konstruerade fungerande kontrollsystem. Detta skulle innebära ökat hänsynstagande till hur varor exponeras, satsning på elektroniska varularm och bättre kontroll av personal och leveranser.

Ge familjen ökat ansvar

Stramare påföljdsregler, snabbare straff och fler poliser utgör viktiga åtgärder för att minska antalet snatterier. Som moderata samlingspartiet utvecklat i andra motioner är det emellertid väsentligt att människor anammar synsättet att stöld är förkastligt. Detta kan främst ske genom att föräldrar förmedlar denna norm till sina barn och konsekvent reagerar mot överträdelser. Det allmännas verksamhet för att förebygga och beivra brott kan inte ersätta den uppbyggnad av värderingar som måste ske i familjerna. Föräldrarnas insatser kan dock förstärkas genom en allmänt familjevänligare politik och bättre normförmedling i skolan.

I motion av Carl Bildt m.fl. angående minskad brottslighet har moderata samlingspartiet redovisat ett flertal förslag gällande hur rättstryggheten skall kunna öka i landet.

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att föreläggande av ordningsbot skall få utfärdas för snatteri i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om rapporteftergift,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtalsunderlåtelse,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om gränsen mellan snatteri och stöld.

Mot. 1988/89
Ju624

Stockholm den 25 januari 1989

Rolf Dahlberg (m)

Allan Ekström (m)

Ewy Möller (m)

Charlotte Cederschiöld (m)

Filip Fridolfsson (m)

Eva Björne (m)

Carl G Nilsson (m)

Jerry Martinger (m)

Göthe Knutson (m)

Anders Andersson (m)

Göran Ericsson (m)

Inger Koch (m)